

Austatud lugeja!

Vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite (ingl k *alternative dispute resolution mechanisms*, ADR) all mõeldakse enamasti viise, mille abil saab vaidlusi lahendada väljaspool kohtuid: näiteks läbirääkimiste teel, lepitus- ja vahendusmenetluses, eksperdi arvamusele tuginedes ja ka vahekohtumenetluses. Kas, miks ja kellele see vajalik on? Milliseid vaidlusi on otstarbekas lahendada kohtuväliselt ja milliseid mitte? Missugused on riskid? Need on küsimused, mida ei ole Eesti õigusruumis seni kuigivõrd arutatud, veel vähem põhjalikult analüüsitud. Selle erinumbri autorite kollektiiv leiab, et kohtuvälised vaidluste lahendamise meetodid on Eestis alahinnatud ning alakasutatud. Osaliselt on põhjuseks see, et eri meetodeid ja nende hüvesid lihtsalt ei teata ega osata usaldada ja kasutada. Näiteks ei tehta veel päris hästi vahet klassikalisel vahendusel (ingl k *mediation*), kus neutraalne isik aitab vahendatud suhtluse abil pooltel endal nende jaoks toimiva lahenduseni jõuda, ja hinda-val vahendusel (ingl k *adjudicative mediation*), mis sarnaneb pigem klassikalise lepitusega (ingl k *conciliation*), kus lepitaja pakub pooltele välja oma lahenduse. Annab tunda ka professionaalsete läbirääkijate ja lepitajate vähesus.

Mõte panna kokku Juridica erinumber vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite teemal tuli allakirjutanutel juba 2010. aastal. Selleks ajaks oli uus tsiviilkohtumenetluse seadustik koos rahvusvaheliselt tunnustatud mudelseadusel põhineva vahekohtumenetluse normistikuga juba neli aastat kehtinud ja värskelt oli jõustunud ka lepitusseadus. Samas ei olnud kummaski valdkonnas veel piisavalt praktikat, et teha Eesti-põhiseid kokkuvõtteid, järeldusi ja soovitusi.

Tänaseks on olukord mõnevõrra muutunud. Vahekohtumenetluse populaarsus on viimastel aastatel olnud tõusuteel ja ka kohtutesse on jõudnud arbitraažiga seotud vaidlusi. On aeg teha vahekokkuvõtteid. Kas tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtute osa vastuvõtmisel silmas peetud eesmärgid on end õigustanud ja milliseid muudatusi tuleks Eesti vahekohtumenetluse normistikus veel teha? Mida tuleb silmas pidada vahekohtukokkuleppe sõlmimisel? Käesolevas erinumbris on püütud nendele küsimustele vastata.

Kui perelepitus ja kindlustuslepitus on oma koha vaidluste lahendamise meetoditena mingil määral leidnud, siis ärilepitus (ingl k *commercial mediation*) on ikka veel lapsekingades. Allakirjutanud usuvad, et ennekõike ärivaidlustes oleks erimeelsuste läbirääkimiste ja vahenduse või lepituse teel (aga ka vahekohtumenetluses) lahendamine efektiivsem kui kohtus õiguse taganõudmine. Olukordades, kus põhiküsimuseks on varaliste õiguste ümberjagamine, mis lõpeb pahatihti hiljem kohtus niikuinii kompromissiga, on poolte kulud selleks ajaks mis tahes saadavat hüve oluliselt vähendanud või selle lausa ära nullinud. Samas näiteks peresuhete puhul peab poolte lepitusmenetlusse suunamisel olema väga ettevaatlik, sest teatavatel juhtudel võib see tuua rohkem kahju kui kasu. On vaja, et seda teadvustaksid lisaks psühholoogidele ja sotsiaaltöötajatele ka juristkonna esindajad.

Käesoleva vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite erinumbri eesmärk on teadvustada vaidluste lahendamise eri meetodeid ning nende plusse ja miinuseid, ärgitada lugejaid arutlema võimalike kohtumenetluse alternatiivide rakendatavuse üle eri valdkondades ning selliseid alternatiive ka rohkem kasutama. Eesti vastutustundlikud ettevõtjad võiks kaaluda liitumist *21st century corporate ADR pledge* algatusega, millega ettevõtjad kohustuvad kõigis lepingulistest suhetes võimalusel kasutama kõigepealt kohtuväliseid lahendusi ja kohut alles viimase võimalusena. Kohtuvälise alternatiivide kasutamine ei säästa mitte ainult poolte, vaid ka riigi ressursse ning vähendab muuhulgas kohtute koormust. Tulevikuperspektiivina võiks kaaluda olukorda, kus kohtutes lahendatakse tõesti vaid need vaidlused, mis vajavad kohtu tõlgendust õiguse arengu eesmärgil, ja kõik varalise sisuga vaidlused, eriti ärivaidlused, lahendatakse väljaspool kohut.

Pirkka-Marja Pöldvere

Ilona Nurmela